

Historický ústav ČSAV

SEDM PRAŽSKÝCH DNŮ

21. - 27. srpen 1968

Dokumentace

Studijní materiál -- pouze pro vnitřní potřebu

Vydáno v září 1968

Historický ústav ČSAV

SEDM PRAŽSKÝCH DŇŮ

21.-27. srpen 1968

Dokumentace



O B S A H

Úvod	
Prolog - 20. srpna	1
Středa 21. srpna	6
Čtvrtek 22. srpna	74
Pátek 23. srpna	172
Sobota 24. srpna	222
Neděle 25. srpna	271
Pondělí 26. srpna	316
Úterý 27. srpna	357
Epilog	411
Přílohy	470

Ú V O D N Í S L O V O

Při zpracování mnohých episod dějinného vývoje stojí historik před problémem nedostatku pramenného materiálu; je to zpravidla tehdy, když "normální" běh událostí zrychlí své tempo natolik, že se "historický" čas nepočítá na roky a měsíce, ale na dny, hodiny a někdy i na minuty. Pokusy po létech dohnat to, na co současníci neměli čas anebo možnost myslet, bývají zřídka úspěšné; i nejpečlivější heuristika je s to shromáždit obvykle jen torzo i těch často nejdůležitějších pramenů. A výpovědi pamětníků sbírané po deseti dvaceti letech už dávno ztrácí svou autentičnost.

Tato trpká zkušenost generací historiků nás vedla k pokusu, který předkládáme k posouzení. Vycházeli jsme zároveň i z povinnosti, kterou má Historický ústav jako badatelské středisko a v neposlední řadě jsme chtěli dát podnět - snad i základ - k tomu, aby obdobná dokumentace vznikla i jinde, v krajích, v okresech či na závodech.

Studijní materiál, který na následujících stránkách předkládáme, je dílčí dokumentací k problematice první fáze vývoje vyvolaného vstupem cizích vojsk na území Československa. Nemohli jsme si dát větší úkol, než sestavit dokumentaci k událostem v Praze a takto jsme ji zcela záměrně tematicky omezili. Přitom jsme ovšem vzali plně v úvahu skutečnost, že Praha je sídlem centrálních státních, stranických a společenských orgánů a institucí. Pokud jde

o časové vymezení, měli jsme na mysli - hovoříme-li o první fázi - období od noci z 20. na 21. srpna do 27. srpna večer, tedy do chvíle, kdy se čs. lid seznámil s obsahem moskevského komuniké a na ně navazujícími projevy presidenta L. Svobody a prvního tajemníka ÚV KSČ A. Dubčeka.

Vůči taktu tématicky a časově pojatému úkolu jsme udělali dvě koncese: první v tom, že jsme zařadili údaje o některých nejdůležitějších událostech, jež se odehrály před 23. hodinou 20. srpna a jež těsně souvisejí s tím, co následovalo. A dále v tom, že jsme v závěru dokumentace k událostem 27. srpna přiřadili projevy a dokumenty státních činitelů a orgánů, které sice byly prosloveny anebo zveřejněny až ve dnech 28. a 29. srpna, ale těsně se váží k moskevskému komuniké.

Některé další problémy vyplývající z tématického a časového omezení dokumentace jsme vyřešili dvěma přílohami. Jedna z nich obsahuje část materiálu ze zasedání Rady bezpečnosti OSN k československé otázce. Tyto události sice neprobíhaly v Praze, ale byly tu v oněch dnech - v rozhlase i v tisku - všudypřítomné, byly součástí zdejší atmosféry a nebylo možné je obejít. Do druhé přílohy jsme zařadili některé bezprostřední ohlasy na moskevské komuniké a na jeho přijetí, jak se projevilo "dole" - v pražských stranických a odborářských organizacích, v kolektivech závodů, úřadů, škol, ústavů apod.

Jinak jsme ovšem ponechali stranou vše, co se nestalo v Praze ve dnech 21.-27. srpna, tedy také události související se sjezdem KSS. A z propagačního materiálu cizích vojsk či sdělovacích prostředků pěti států jsme zařadili jen ty,

jež byly masově rozšiřovány v Praze v podobě tiskovin anebo rozhlasových vysílání těch cizích stanic, jež tu byly slyšitelné.

Omezení, o nichž je tu řeč, byla dána našimi možnostmi technickými i časem, který jsme měli pro sestavení dokumentace k dispozici. Mimoto je tu ovšem i řada mezer nechtěných. Napomoci k jejich odstranění je základním smyslem, proč tato dokumentace vlastně vznikla. Jde nám totiž o větší pomoc. Jde nám o to, abychom ve spolupráci se všemi, kdož mohou upřesnit fakta, jež uvádíme, obohatit dokumentaci o další materiál, přispět osobními vzpomínkami nebo svědectvími, vytvořili základnu pro historiky v budoucnu.

Obracíme se na pražské závody, jejichž materiál nám chyběl snad nejvíce ze všeho, na novináře, pracovníky rozhlasu a televize, na kolegy z jiných historických pracovišť, na kolegy muzejníky, archiváře a knihovníky, na pracovníky centrálních úřadů, Národního výboru města Prahy i obvodních národních výborů, na funkcionáře všech stran a organizací Národní fronty, na všechny, jimž se tento interní studijní materiál dostane do rukou s prosbou o pomoc, radu a také o upozornění na jakýkoli další materiál.

Obracíme se však nejen k Pražanům v tom nejširším slova smyslu. Naše výzva je adresována do celé republiky. A proto uvádíme i svou adresu, pokud byste nám chtěli pomoci a poslat nám materiál či upozornění na něj, nebo dokonce vlastní tématickou či regionální dokumentaci anebo nabídnout vlastní sbírku k ofotografování. Naše adresa je Historický ústav ČSAV, Praha 1 - Hrad, Jiřská 3, tel. čís-

lo 53 92 44.

x x x

Předkládaná dokumentace není edicí pramenů a také proto nemá poznámkový aparát. Až na výjimky nejsou označovány rozdíly ve znění jednotlivých projevů anebo dokumentů, což v oněch dnech nebylo výjimkou. Snažili jsme se ovšem, pokud to bylo v našich silách, texty provnívat a vybírali jsme k uveřejnění to znění, jež jsme považovali za nejautentičtější. Zpravidla u každého údaje je odkaz na pramen; u osobních svědectví jsme použili zkratky OS. Zprávy Čs. rozhlasu jsou sice zestručněny, ale s maximálním ohledem na autentičnost obsahu i jazyka.

Závěrem, nikoli však v poslední řadě, děkujeme co nejsrdečněji všem, kdož nám byli nápomocni při tom, aby tento studijní materiál mohl vzniknout a kdož nám pomohli k tomu, abychom jako historikové svého lidu mohli splnit svou profesionální povinnost.

Historický ústav ČSAV v Praze

V září 1968

PROLOG – 20. SRPNA

14.00 hod. Začalo zasedání předsednictva ÚV KSČ, původně svolané na 10 hodin dopoledne. (OS)

16.00 hod. Mimořádná porada vybraných pracovníků Státní bezpečnosti u náměstka ministra vnitra V. Šalgoviče, kde byly podány informace o připravené okupaci Československa a rozděleny úkoly pro noc z 20. na 21. srpna. (OS)

Kolem 18 hod. Tehdejší ústřední ředitel ČTK M. Sulek se po neočekávaném návratu z dovolené v SSSR dostavil do své kanceláře a vyhradil si, že bez jeho vědomí nesmí být do zahraničí odeslána žádná zpráva o Československu. (OS)

Ve večerních hodinách. Na ruzyňské letiště v Praze postupně přiletělo několik civilních letadel ze Sovětského svazu, jež později v noci řídila letecký výsadek sovětských ozbrojených sil. Časové údaje se poněkud rozcházejí. (Tisk)

Ruzyň v noci na středu

Jako každý večer i v úterý večer nastoupili pracovníci pražského ruzyňského letiště nic netušíce do pravidelných služeb. První překvapení na ně čekalo před půl devátou, kdy zde přistálo mimořádné letadlo z Moskvy. O hodinu později přistálo další mimořádné sovětské letadlo, tentokrát ze Lvova. Asi po půlhodinové přestávce odletělo údajně zpět do Lvova. To bylo krátce po desáté hodině večer. Od této doby až téměř do půlnoci zde byl klid. Po půlnoci se dispečer letiště od arogantních pánů v telefonu dozvěděl, přesto že se čekala letadla z Jugoslávie a Bulharska, že letiště nesmí přijímat ani odtud odlétat. Do letištní budovy se

v této době začali sjíždět nenápadní pánové v civilu a v doprovodu zástupce sovětského Aeroflotu se v budově ukázal i sovětský plukovník.

Nikdo ze zaměstnanců ani ze zahraničních cestujících mu stejně jako pánům v civilu nepřikládal mimořádnou pozornost a věnovali se dále svým povinnostem. Ale ne nadlouho. Krátce po půl druhé totiž přistála na letištní ploše první dvě obrovská letadla se sovětskými znaky a z nich se vyhrnulo několik desítek ozbrojených sovětských vojáků. Okamžitě obklíčili hlavní letištní budovu a jednotlivými vchody začali vnikat do budovy. Odtud okamžitě začali vyhánět na prostranství před budovou letištní personál a čekající cestující (byl mezi nimi i jeden Angličan). Velké většině z nich nedovolili ani se pořádně obléknout a vzít si své věci.

Venku před budovou nás rozdělili, zvláště muže, (nás nechali venku) a ženy, kterým dovolili si sednout v odletové hale. Asi po půlhodinovém čekání, během kterého, stejně jako při obsazování, přistávalo v téměř minutových intervalech jedno letadlo za druhým, vpustili do odletové haly i nás muže.

Zde za hluku přilétajících a odlétajících letadel a hřmotu projíždějících tanků a obrněných transportérů nás nechali čekat přes veškeré protesty a možnosti telefonického spojení až asi do půl šesté. V této době se dostavil sovětský major a oznámil letištnímu personálu, cestujícím a náhodným návštěvníkům letiště jako jsem byl já, že se můžeme odebrat domů. Na otázku dopravy nám odpověděl: "Přece pěšky. Naše vojska musí také absolvovat množství kilometrů pěšky". Nic nepomohly protesty, všichni, včetně zahraničních cestujících, se museli dostat domů pěšky.

Odejít museli všichni. Letiště převzala pod svoji správu sovětská a německá vojska, která se na letištní ploše a okolních silnicích rozložila. Na dotaz, kdy mají nastoupit do práce, jim bylo odpovězeno ve smyslu, že se to dovědí včas. V době, kdy jsme opouštěli pražské ruzyňské letiště, přilétávala nad něj stále ještě těžká vojenská letadla, z jejichž útroby spolu s tanky a ostatní vojenskou technikou vystupovali vojáci. Okamžitě po vyložení nákladu opouštěla sovětská vojenská letadla prostor letiště.

V době čekání jsme se několikrát pokoušeli promluvit s našimi

vězňiteli, mladými sovětskými vojáky. Přesto, že mnoho mluvit nechtěli nebo nesměli, dověděli jsme se, že přilétají z Polska a NDR a že cestu do Československa dostali jako rozkaz. Na dotaz, jestli vědí, že jsme je sem nepozvali, nám odpovídali: "My věříme našemu vedení a to nám dalo rozkaz, a to je pro nás rozhodující." Všichni do jednoho se shodli i v tom, že pevně věří tomu, co píše sovětský tisk, zejména Pravda.

Při naší cestě z ruzyňského letiště zpět do středu Prahy nás neustále míjely kolony sovětských vojáků na sovětských i našich automobilech, tancích a obrněných transportérech. Byla to neradostná cesta domů.

(fl)

(Zemědělské noviny, 21.8.1968)

Neobvyklá noc!

Probudil jsem se ještě za tmy neobvyklým hlukem, tak jako většina Pražanů. Kolem mých oken ujížděly dolů do centra města jeden tank za druhým. Nemohl jsem pochopit, ale i nezvykle velký provoz na ruzyňském letišti mě přinutil rychle odejít do kanceláře. Dostal jsem se na místo něco málo před šestou hodinou. Automaticky jsem zapnul dálnopis pro spojení s operační kontrolou na ruzyňském letišti. Ozval se ... To nevím a ono to ani není důležité. Vyťukával zprávu, která se v následujících hodinách stávala dokumentem nesmírné ceny.

Do zpráv o obsazení naší vlasti spojeneckými vojsky vyťukával dálnopis pravdu o průběhu operace na ruzyňském letišti, kde to vlastně opravdu začalo. Přesto, že někteří čtenáři již vědí některé podrobnosti, myslím, že bych je měl zopakovat.

Na dvaadvacátou hodinu byl na Ruzyň hlášen speciál z Moskvy. Nebylo to nic neobvyklého, hodně letadel Aeroflotu bylo vedených jako speciál. Opravdu přiletěl. Byl to civilní AN-24. Letadlo zůstalo na letišti. Ve třináct hodin přiletěl další speciál AN-24 tentokrát ze Lvova. Z něj vystoupilo množství civilistů, kteří byli velmi srdečně vítáni na celnici. Posléze se odebrali do města a letadlo asi po půl hodině odletělo. Pak byl na letišti klid. Zvýšenou činnost zaznamenala jen celní služba. Jindy je v těchto místech jen několik lidí. V těchto pozdních hodinách zde však bylo neobvykle mnoho zaměstnanců. Všimli si toho snad všichni na Ruzyni, ale nikdo nechápal proč a pro své

služební zaneprázdnění se tímto detailem nikdo více nezabýval. Na odpověď bohužel však nečekali dlouho - před druhou hodinou přijela k letišti auta sovětského zastoupení letecké společnosti Aeroflot. Z aut vystoupili kromě civilistů i důstojníci. Vstoupili do zahraniční výpravy, kde je srdečně vítal plukovník Eliáš, velitel vládní letky, a Stachovský, náčelník celní správy na Ruzyni. A pak to začalo. Na letištní plochu přistál nehlášený AN-12. Kdo jej přijal??? Z letištního personálu nikdo. Na jeho palubě byla výsadková jednotka sovětské armády, jejíž první kroky vedly do budov letiště. Všechny zaměstnance a cestující vyhnali ven. Zde je po dlouhém čekání rozdělili na muže a ženy s dětmi, těm dovolili uschovat se do haly. V té době již přistávalo jedno vojenské AN-12 za druhým - v přesných jednodominutových intervalech. Všichni na letišti chápali pomalu. Jejich provoz řídil speciál AN-24. z Moskvy, který na letišti zůstal; dokonce z něj byly řízeny i pozdější starty vojenských letadel. Pomalu jsme chápali i skutečnost, že ti, kteří vítali sovětské veřelce, vlastně zradili!

V brzkých ranních hodinách byli internováni pracovníci Ruzyně propuštění a vyhnání. I cestující se museli vracet pěšky do Prahy. Jen na ty, kteří seděli u dálnopisu, se zapomnělo. A díky jim jsem se dovídal tu strašnou pravdu a mobilizoval sebe i všechny své kolegy k aktivní práci pro zachránění všech dosažitelných hodnot. Dálnopis na Ruzyni byl v činnosti skoro celé dopoledne. Volal do celého světa tu ohromující skutečnost, že Československá socialistická republika byla napadena spojeneckými vojsky Varšavské smlouvy.

Hanba zrádcům a kolaborantům, k nimž se zařadili plk. Eliáš, velitel bezpečnostní letky ministerstva vnitra, a pplk. Stachovský, náčelník pasové kontroly letiště Praha.

(Letectví a kosmonautika, 27.8.1968)

Před 23,00 hod. (?) V pražských posádkách byl vyhlášen poplach. (OS)

Kolem 23,00 hod. Vojenské jednotky pěti zemí - SSSR, PLR, BLR, NDR, MLR - odhadované v první fázi akce na 200 tisíc mužů a později na půl miliónu - překročily státní hranice Československa. (Úř.)

Po 23,00 hod. (?) Velvyslanec S.V. Červoněnko navštívil presidenta republiky L. Svobodu a oznámil mu, že vojska pěti zemí překročila hranice Československa. (OS)

23,40 hod. Předseda vlády inž. O. Černík oznámil ve schůzi předsednictva ÚV KSČ, že právě obdržel zprávu o vojenské akci pěti zemí proti Československu. (Tisk)

Kolem půlnoci. (?) Do budovy ÚV KSČ přijel president republiky L. Svoboda a později se opět vrátil na Hrad. (OS)
Do budovy ÚV KSČ přijel ministr vnitra J. Pavel a po jedné hodině (?) opět odjel do budovy ministerstva. (OS)